

Nr 42.

Av herr Nilsson i Antnäs m. fl., om anslag till bidrag åt vissa skoldistrikt på landsbygden för uppförande av skolhus jämte lärarebostäder.

De framsteg det svenska folkskoleväsendet gjort sedan 1842 års folkskolestadga kom till stånd äro mycket avsevärda. Visserligen kan man ju ha rätt att vänta, att under den tidrymd av snart 80 år, som förflutit, sedan en fastare grund blev lagd för folkskoleväsendet i vårt land, icke så litet skall ha medhunnits på detta område. Men man torde å andra sidan kunna fastslå, att folkskolans utveckling under dessa år överstigit de förväntningar man från början gjorde sig därom. Det viktigaste är, att folkskoletanken slagit igenom i folkets medvetande, så att intresset för och förtroendet till folkskolan blivit allmänt inom alla samhällslager och insikten om nödvändigheten att stödja och befrämja folkundervisningen rotat sig allt djupare. Utan denna inre förutsättning skulle den yttre utvecklingen ej varit möjlig.

Villigheten att underkasta sig uppoffringar för den uppväxande ungdomens undervisning är numera mycket stor inom kommunerna i alla delar av landet. Utgifterna för folkskoleväsendet är också en synnerligen framträdande och betydande post på kommunernas budgeter.

Även staten gör stora uppoffringar för samma ändamål.

Ett synnerligen betydelsefullt led i folkundervisningsväsendets utveckling var det steg, som togs vid 1918 års lagtima riksdag genom beslutet om inrättande av praktiska ungdomsskolor och i samband därmed om utsträckning av skolplikten. Av denna reform torde man kunna vänta sig mycket för befrämjandet och fördjupandet av vår folkbildning.

Men ehuru sålunda vårt folkskoleväsende undergått en löftesrik utveckling, återstår dock ännu mycket att göra på detta område. En

stor svårighet, som verkar i hög grad hämmande, är den rådande bristen på folkskollärare. Riksdagen har emellertid sin uppmärksamhet riktad på denna svårighet, och stora uppoffringar göras ärligen för att möjliggöra utbildningen av ett tillräckligt antal lärarkrafter. Allteftersom nya folkskoleseminarier tillkomma och det ena seminariet efter det andra utvidgas till dubbelseminarium samt därjämte folkskollärarnas lönevillkor förbättras, torde man kunna hoppas, att lärarbristen så småningom skall avhjälpas.

Men det finnes en annan svårighet, som också utgör ett mycket väsentligt hinder för folkskoleväsendets tidsenliga utveckling, särskilt i fattiga kommuner på landsbygden, och vilken det är vanskligare att inom rimlig tid få avhjälp. Denna svårighet består i bristen på lämpliga skollokaler och lärarbostäder.

För en mängd skolor saknas egna skolhus och av dem, som finnas, är en stor del otillräckliga till sitt utrymme, otidsenliga och ur hygienisk synpunkt otillfredsställande. Där inga skolhus finnas, måste lokaler hyras, och dessa äro ofta av så primitiv och usel beskaffenhet, att man måste förundra sig över, huru över huvud taget skola kan hållas i dem. Särskilt kan man i de avlägsnare bygderna i övre Norrland få se skollokaler, som stå under all kritik, och vilka ovillkorligen äro hälsovådliga för både barn och lärare. Att sådana lokaler godkännas för undervisningsändamål beror givetvis därpå, att inga bättre finnas att tillgå. Det torde för övrigt vara relativt sällsynt, att förhyrda lokaler i någon del av landet motsvara de anspråk man kan ha rätt att ställa på skollokaler, som skola anses någorlunda tidsenliga.

Den senaste statistik rörande antalet förhyrda skolhus, vilken stått oss till buds, gäller vårterminen 1916. Någon större förändring torde sedan dess icke inträffat. Nämnda termin utgjorde antalet förhyrda skolhus i hela riket på landsbygden 2,420. De allra flesta av dessa kommo på de norrländska länen. I dessa län ställde sig statistiken rörande skolhus sålunda: I Västernorrlands län 408 egna, 37 hyresfritt upplåtna, 382 förhyrda; i Jämtlands län 307 egna, 26 hyresfritt upplåtna, 283 förhyrda; i Västerbottens län 214 egna, 129 hyresfritt upplåtna, 369 förhyrda; i Norrbottens län 275 egna, 40 hyresfritt upplåtna, 551 förhyrda.

Hittills har det ålegat skoldistriktet att utan bidrag av statsmedel sörja för anskaffande av skollokaler. I 1918, 1919 och 1920 års riksstater har visserligen upptagits ett anslag av 600,000 kronor att fördelas bland särskilt skattetyngda kommuner till lindrande av skattetrycket. Men

detta anslag har varit alldeles för litet för att kunna bli till någon verklig hjälp i fråga om nybyggnader av skolhus. I statsverkspropositionen till innevarande riksdag föreslås en förhöjning av detta anslag till 3,000,000 kronor för år 1921. Av motiveringen till denna förhöjning framgår, att kommunernas allmänna utgifter stigit i utomordentlig grad och att antalet av de kommuner, som behöva statsunderstöd, väsentligen ökats. Under sådana förhållanden lär anslaget icke kunna räcka till mera än en nöd- torftig lindring av skattetungan inom de minst bärkraftiga kommunerna men icke till några avsevärdare utgifter för nybyggnader. Det kräves därför, att staten genom särskilda åtgärder träder hjälpende emellan för åstadkommande av tidsenliga skolhus, såframt skolväsendet skall kunna upphjälpas i fattigare kommuner på landsbygden. Detta blir så mycket nödvändigare nu, sedan även fortsättningsskolor med obligatorisk skolplikt skola införas i alla skoldistrikt.

Möjligen kommer, när den tilltänkta nya kommunalskattereformen en gång genomförts, frågan om anskaffande av tidsenliga skolhusbyggnader i ett bättre läge än för närvarande. Men därmed må bli huru som helst. Behovet av snara åtgärder för att få till stånd tidsenligare skollokaler och även lärarbostäder är på många håll i vårt land och särskilt i Norrland så trängande, att ett uppskov med dess tillgodoseende icke kan annat än verka i hög grad skadligt för undervisningen. Något måste göras för att åtminstone de största bristerna måtte kunna omedelbart avhjälpas.

I fråga om sättet härför synes den lämpligaste utvägen vara, att riksdagen under några år framåt ställer till Kungl. Maj:ts disposition ett särskilt anslag på extra stat att användas såsom bidrag till uppförande av skolhusbyggnader i skattetyngda kommuner på landsbygden. Detta anslag torde böra utgå som reservationsanslag.

Angående villkoren för åtnjutande av bidrag därur torde kunna bestämmas, att det i regeln skall utgå med högst hälften av de kostnader, som skoldistrikt visar sig få vidkännas för uppförande av beslutade nya folkskolebyggnader. Ett sålunda avvägt statsbidrag bleve i någon mån en compensation för den stegring i byggnadskostnaderna, som inträtt efter år 1914. I särskilt ömmande fall, då skoldistrikt visade sig äga synnerligen ringa bärkraft, torde efter Kungl. Maj:ts beprövande böra få utgå statsbidrag med intill två tredjedelar av byggnadskostnaderna. I övrigt torde de bestämmelser, som fastställts angående åtnjutande av bidrag ur det allmänna anslaget till skattetyngda kommuner böra i tillämpliga delar gälla även för ett eventuellt anslag till skolhusbyggnader.

Beträffande storleken av ett dylikt anslag kan det vara vanskligt att utan närmare utredning framställa något bestämt förslag. Emellertid är tydligt, att det icke får tilltagas allt för litet, om det skall medföra någon effekt. Ett mindre belopp än 2,000,000 kronor torde i sådant avseende icke kunna göra tillfyllest, särskilt när man betänker, huru höga byggnadskostnaderna nu äro och huru stort det antal skolor på landsbygden är, vilka finnas inrymda i mycket primitiva lokaler och därför måste förhjälpas till bättre skolhus.

Med åberopande av vad sålunda anförts, få vi vördsamt hemställa,

att riksdagen ville på extra stat för år 1921 anvisa ett reservationsanslag av 2,000,000 kronor att ställas till Kungl. Maj:ts disposition för att användas såsom bidrag åt mindre bärkraftiga skattetyngda skoldistrikt på landsbygden för uppförande av skolhus jämte lärarbostäder enligt de bestämmelser Kungl. Maj:t äger fastställa, därvid må iakttagas, att byggnadsbidrag i regeln skall utgå med högst hälften, men i särskilt ömmande fall med intill två tredjedelar av den verkliga byggnadskostnaden, samt att i övrigt de bestämmelser, som fastställts för åtnjutande av bidrag ur det allmänna anslaget till lindring av det kommunala skattetrycket, må i tillämpliga delar gälla jämväl för åtnjutande av bidrag ur nu föreslagna anslag.

Stockholm den 16 januari 1920.

N. E. Nilsson.

K. Bergström.

Linus Lundström.

I motionens syfte instämma:

Ant. Wikström.

Ludwig Brännström.